

FIZIKA*

I. knjiga: Narava – kot počelo in načela narave.

Poglavja: 1–3, 7 in 9¹

1. poglavje: Cilj in postopek raziskovanja narave²

5

[184a] 184a10 Ker pa vedenje in znanje glede vseh tistih raziskav, pri katerih obstajajo načela ali vzroki ali prvine izhaja iz poznavanja prav teh (tedaj si namreč predstavljamo, da imamo uvid v vsako posamezno stvar, kadar smo spoznali njene vzroke, ki so prvi, in prva načela, in sicer vse do njenih sestavin), je očitno, da je tudi za znanost o naravi treba poskusiti najprej opredeliti to, kar

* Naslov izvirnika ARISTOTELOUS FUSIKH AKROASIS.

Prevedeno po izdaji: ARISTOTELIS PHYSICA, recognovit brevique adnotatione critica instruxit W. D. Ross, Oxonii e typographeo Clarendoniano 1992.

Prevod nastaja v okviru raziskovalnega programa »Zgodovina filozofije in fenomenologija«, ki ga finansira Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport Republike Slovenije.

¹ Prva knjiga Fizeke je po Gadamerjevem videnju kritika Platonovega Timaja in kritika ontološke pretenzije predpostavke o pralikih (ideai) na osnovi predpostavke o bivajočem po naravi, o naravni biti, fusei on.

² Znanost je spoznanje prvih počel in vzrokov. Spoznavanje začenja pri prvem za nas in gre k prvemu po naravi. Prvo za nas se daje v splošnih in zmedenih pojmi, toda to je nujni začetek vedenja. Na fundamentalni pomen tega poglavja nas večkrat spomni M. Heidegger. Tako pravi npr. v predavanjih o stavku zadostnega razloga: »To kratko poglavje je klasični uvod v filozofijo. Tudi še danes naredi cele knjižnice filozofske literature za odvečne. Kdor je razumel to poglavje, more tvegati prve korake v mišljenju.« Prim. M. Heidegger, 1992⁷, str. 112.

zadeva njena načela. Toda pot spoznanja poteka³ od stvari, ki so bolj spoznavne in jasnejše za nas, k stvarjem, ki so bolj jasne in bolj spoznavne po naravi: niso namreč ene in iste stvari spoznavne tako za nas kakor tudi enostavno. Ravno zato je nujno, da s to vrsto obravnave napredujemo od stvari, ki so sicer po svoji naravi /20/ bolj nejasne, toda nam bolj jasne, k stvarjem, ki so po naravi jasnejše in tudi bolj razpoznavne. A kar je nam najprej bolj očitno in jasno, so pravzaprav pomešani skupki; šele kasneje pa iz teh nerazlikovanosti postanejo njihove spoznavne prvine in načela, s tem da jih razčlenjujemo. Zaradi tega moramo iti naprej od teh splošnosti k njihovim posameznostim (*ta kaq| ekasta*);⁴ celota je namreč glede na čutno zaznavanje bolj spoznavna, splošnost pa je nekakšna celota: splošnost namreč zaobsega mnoštvo kot svoje dele. / [184b] Prav to pa se dogaja na nek način tudi z imeni v razmerju do govorice: imena namreč označujejo neko celoto, dasi na nedoločen način, na primer krog,⁵ medtem ko ga njegova opredelitev razčlenjuje na njegove posameznosti. Ampak tudi majhni otroci najprej vse moške nagovarjajo za očete in za matere vse ženske, kasneje pa razlikujejo izmed njih vsakega in vsako posebej.

6

2. poglavje: Mnenja začetnih mislecev o načelih narave; bivajoče ni eno, kakor so domnevali eleati⁶

184b15 Ker pa je načelo nujno ali eno ali več, in če eno, bodisi negibljivo, kakor trdita Parmenid in Melis, ali gibajoče se, kakor trdijo misleci o naravi,

³ 184a16. Pacius je videl v Aristotelovi metodi tri komponente za proučevanje načel naravoslovja: 1) *methodus resolutiva a toto integrato ad partes integrantes*, tj. pot od naravnega telesa do snovi in oblike, ki ga sestavljata,

2) *methodus divisiva ab universalibus et notioribus secundum sensum ad particularia*, tj. pot od teles nasploh (predmet Fizike) do enostavnih teles (prikazanih v O nebu) do sestavljenih teles (O nastajanju in propadanju, biološke razprave);

3) *methodus definitiva a nomine ad definitione*, tj. pot od imena do definicije stvari, ki jo ime označuje.

⁴ Običajna interpretacija je zoperstavljala metodologijo *Fizike* in metodologijo *Drugih analitik*. Čeprav je res, da je splošno tisto, kar je bolj oddaljeno od nas oz. od zaznavanja (Druge analitike, A 2, 72a1-5), pa je Bolton pokazal, da obstaja konsistenca med metodologijo *Fizike* in *Drugih analitik*. Prim. Bolton 1992, str. 9sl.

⁵ Primer kroga je poznan iz Platonovega 7. pisma.

⁶ Aristotel našteva najprej možne alternative glede načel: ali eno počelo ali več, če eno počelo ali gibljivo ali negibljivo, če več ali omejeno ali neomejeno število, če omejeno, tedaj: dva, tri ali štiri, če neomejeno, so počela lahko enakorodna ali neenakorodna. Nato obravnava eleatski nazor, da je bivajoče po počelu eno in negibljivo, ki Aristotelu pomeni zanikanje možnosti naravoslovja, še več, celo zanikanje narave same. Kljub temu Aristotel razlaga to tezo Parmenida in Melisa, ker zadeva bistvo filozofije.

pri čemer nekateri zatrjujejo, da je prvo počelo zrak, drugi pa da je voda; če pa jih je več, jih je po število ali omejeno ali neskončno, in če jih je omejeno število, a več kakor eno, tedaj sta ali dve ali so tri ali /20/ štiri ali neko drugo določeno število, in če jih je neskončno število, tedaj jih je neskončno ali tako, kakor trdi Demokrit, da so po rodu eno, <razlikujejo> pa se po obliki, ali pa <se počela razlikujejo> po vrsti, ali pa so si po vrsti celo nasprotna. Na podoben način pa raziskujejo tudi tisti, ki raziskujejo bivajoče stvari glede na to, koliko jih je; iščoč namreč prvobitnosti, iz katerih bivajoče so, nato raziskujejo, ali so le-te eno ali mnogo, in če je prvobitnosti mnogo, ali jih je omejeno ali neomejeno število, tako da proučujejo počelo in prvino, ali je eno ali mnogo.

184b25 Vendar pa gledati, ali je bit eno in negiblljivo, sploh ni opazovanje narave; /**[185a]** prav kakor namreč tudi geometru ni treba odgovarjati nasproti nekomu, ki ukinja načela geometrije, temveč je to ali zadeva neke druge znanosti ali vsem znanostim skupne znanosti, na tak način tudi ne tistemu, ki proučuje načela; ni namreč še naprej načelo, če je zgolj eno in če eno biva na ta način. Načelo je namreč ali načelo nečesa ali načelo nekaterih stvari. Tedaj pa je opazovati, ali je načelo eno na ta način, podobno, kakor če bi razpravljali nasproti katerikoli drugi izmed trditev, ki so izrečene zaradi besedovanja (na primer nasproti Heraklitovi⁷ ali če bi kdo trdil, da je da je bit en sam človek), ali pa bi reševali prepirljivo govorico, kar pa ravno vsebujeta obadva nauka, tako Melisov kakor Parmenidov: oba namreč privzemata /10/ napačne trditve in nepravilno sklepa; toda Melisova razlaga je bolj groba in ne vsebuje nobene težave – kajti brž ko je dopuščena ena neumestnost, druge stvari sledijo: to pa ni nič težavnega.⁸

185a12 A nam naj bo za podlago, da so stvari, ki bivajo po naravi, ali vse ali marsikatero v gibanju: to je jasno iz navoda (epagwgh).⁹ Ni pa tudi primerno obenem razreševati prav vseh težav, temveč samo tiste, ki nastanejo, kadar nekdo napačno sklepa pri dokazovanju iz načel, ne pa tistih, pri katerih ni tako, kakor mora na primer kvadriranje kroga (tet ragwnismo~)¹⁰ s pomočjo odsekov razrešiti geometer, medtem ko razrešitev Antifontovega kvadriranja ni

⁷ Najbrž je mišljen izrek, da je dobro in slabo isto.

⁸ Prim. 186a10.

⁹ 185a14: za Aristotela je navod ali indukcija neposreden uvid v bistvo stvari, je neka izkušnja stvari, ki ni empirija kar tako, temveč določeno dognanje, ki izvira iz neposrednega izkustva stvari. Aristotelovo indukcijo zato prevajata tako *intuitus* kakor *experientia*.

¹⁰ 185a17. O problemu kvadriranja prim. Aristotel, O duši, str. 116–118 in opomba k 413a17.

naloga geometra; pri vsem tem pa se jim dogaja, četudi sicer ne govorijo o naravi, da vendarle izrekajo naravoslovne zadrege, tako da je morda lepo vsaj malo /20/ razpravljati o njih: takšno raziskovanje je namreč v območju ljubezni do modrosti.

185a20 Toda začetek, ki je izmed vseh najprimernejši, ker se bivajoče res izreka na mnogo načinov, je to, kako govorijo tisti, ki pravijo, da so vse stvari eno: ali tako, da so vse stvari bitnost ali količinske ali nekakšne, in spet, ali so vse stvari ena bitnost, kakor je na primer človek eden ali konj en ali duša ena, ali pa je to kakovostno eno, na primer belo (*leukon*)¹¹ ali toplo ali nekaj drugega izmed takšnih določil. Vse te trditve se namreč močno razlikujejo in jih je nemogoče zagovarjati. Če bo namreč vse bitnost in nekakšno in nekolikšno, in vse to ali v ločenosti drug od drugega ali ne, bodo bivajoče stvari mnoge; če pa so vse stvari nekakšnost ali nekolikšnost, najsi bitnost biva ali ne biva, /30/ je to neumestno, če smemo nemogoče imenovati za neumestno. Nobena izmed drugih stvari namreč ne obstaja samostojno za sebe poleg bitnosti: vse stvari se namreč izrekajo glede na podlago, ki je bitnost. Toda Melis trdi, da je bivajoče neskončno.¹² Torej je bivajoče neka količina: neskončno je namreč na področju količine, medtem ko pa ni sprejemljivo, da bi bile bitnost ali kakovost ali / **[185b]** lastnost neomejeno, razen po naključju, če bi bile hkrati tudi določene količine; določilo neskončnega namreč potrebuje izrek kolikosti, ne potrebuje pa niti bitnosti niti nekakšnosti. Če je potemtakem bit tako bitnost kakor kolikšnost, tedaj je bit dvoje in ne eno: če pa je bivajoče zgolj bitnost, ni neskončno niti ne bo imelo neke velikosti: tedaj bi namreč moralo biti neka količina.

185b5 Nadalje pa, ker se tudi eno samo izreka na mnogo načinov prav kakor tudi bit, je treba pregledati, na kateri način govorijo, da je vesolje eno. Eno pa se imenuje ali to, kar je neprekinjeno, ali to, kar je nedeljivo, ali stvari, katerih izrek bistvene biti je en in isti, kakor na primer medica in vino. Če pa je potemtakem /10/ eno zvezno, je eno mnogo: zvezno je namreč deljivo v neskončnost. (V zvezi z delom in celoto pa obstaja neka težava, ki sicer morda ne zadeva tega razpravljanja, temveč obstaja sama po sebi, ali sta del in celota eno ali množina in če sta množina, kako mnogoštevilna; podobno pa je tudi v zvezi z deli celote, ki niso zvezni; pa še, če je vsak izmed posameznih delov nedeljivo

¹¹185a25: pomeni blede in svetlo nasproti temnemu in ne le belo nasproti črnemu.

¹² Prim. fr. 3 in 4 (Diels) in Sovre, Predsokratiki, str. 92, fr. 24 in 25.

eno s celoto, tedaj bodo eno tudi deli sami med seboj.)¹³ Ampak če je vesolje eno kot nedeljivo, ne bo ničesar količinskega niti kakovostnega, tedaj pa biva-joče ne bo neskončno, kakor ravno trdi Melis, niti omejeno, kakor trdi Parmenid: meja je namreč nedeljiva, ne pa to, kar je omejeno. Ako pa so vse bivajoče stvari eno po pojmu /20/ kakor vrhnja obleka in plašč, se jim pripeti, da govorijo Heraklitov jezik: isto bo namreč biti dober in biti slab in biti dober in ne biti dober – tako da bo isto dobrost in nedobrost in človek in konj, njihova govorica pa se ne bo nanašala na to, da so bivajoče stvari eno, temveč na to, da so nič – in da sta bit določene takšnosti in bit določene tolikšnosti eno in isto.

185b25 Tudi kasnejši izmed začetnih mislecev pa so se vznemirjeno oglašali glede tega, da jim eno in isto ne bi istočasno postalo eno in mnogo. Zato so nekateri odstranili »je«, kakor Likofron,¹⁴ drugi pa so preoblikovali jezikovno izražanje, češ da človek ni bled, temveč blede, kot tudi ni hodeč, temveč hodi, da ne bi kdaj z dodajanjem »je« storili, da je eno mnogo, češ da se eno ali bit izrekata na en sam način. Bivajoče stvari pa so mnogo ali po govorici (na primer nekaj drugega je biti bel in biti glasben, toda eno in isto je oboje: eno je torej mnogo) ali z delitvijo, kakor celota in njeni deli. Glede teh stvari / [186a] pa so že prihajali v zadrego in so soglašali, da je eno mnogo – kot da ne bi bilo možno, da je eno in isto tako eno kakor mnogo, toda ne kot dve nasprotnosti: eno namreč biva tako v možnosti kakor v dejanskosti.

9

3. poglavje: Dialektično zavračanje eleatskega nazora o enotnosti bivajočega¹⁵

186a4 Če pa k temu res pristopamo na ta način, se z ene strani izkazuje za nemogoče, da so bivajoče stvari eno, toda tudi postavk, iz katerih to prikazujejo, ni težavno razrešiti. Obadva namreč sklepata prepirjevalsko, tako Melis kakor Parmenid [oba namreč privzemata napačne trditve in nepravilno skle-pata; toda Melisova razlaga je bolj groba in ne vsebuje nobene težave – kajti brž ko je dopuščena ena neumestnost, /10/ druge stvari sledijo: to pa ni nič težavnega].¹⁶

¹³ O vprašanju celote in dela bo Aristoteles na podoben način govoril v 6. knjigi Fizike in v filo-zofskem slovarju Metafizike, 25. in 26. poglavje.

¹⁴ 185b28: Likofron je bil učenec sofista in retorja Gorgiasa.

¹⁵ Njihove postavke so napačne, zaključki nepravilni. Melis. Stvarnosti ne moremo zvajati na »eno«, temveč je mnogoterna. Nemožnost, da se bit izreka o nečem in da se nekaj izreka o biti. Ko bit določamo kategorialno, je bit mnogotera. Napačno razumevanje ne-biti.

¹⁶ Besedilo 186a7-10 je dubleta, ki bolj spada k 185a9sl.

186a 10 Da torej Melis zares napačno razmišlja, je jasno: domneva namreč, da lahko privzame, da tedaj, če ima prav vse nastalo svoj začetek, tudi vse nenastalo nima začetka.¹⁷ Nato je neumestno tudi to, da obstaja začetek vsega – vsake stvari, ne pa tudi časa,¹⁸ in tudi začetek ne le enostavnega nastajanja, ampak tudi spreminjanja, kot da se spreminjanje ne bi moglo dogajati tudi skupaj.¹⁹ Nato pa spet, zakaj je (sc. bit) negibljiva, če je eno? Prav kakor se namreč tudi določen del, ki je en, tale voda tu, giblje v sami sebi,²⁰ zakaj se ne bi gibal tudi vesolje? Poleg tega pa zakaj ne bi moglo obstajati spreminjanje?

186a 19 Sicer pa bivajoče niti po obliki ne more biti eno, razen po tem, iz česar je /20/ (na tak način pa razlagajo eno tudi nekateri izmed naravoslovcev, na oni način pa ne): človek je vendar različen od konja po obliki²¹ in nasprotja drugo od drugega.

186a 22 Tudi proti Parmenidu pa je usmerjena ista vrsta razlogov, celo tedaj, če so tudi drugi posebni razlogi: pa tudi razrešitev je z ene strani v tem, da je postavka napačna, z druge pa, da sklepi ne izhajajo, pri čemer je postavka napačna, kolikor privzema, da se bit izreka enostavno,²² dasiravno se izreka na mnogo načinov, medtem ko je sklep napačen, ker če bi privzeli zgolj bele stvari, pri čemer belo označuje eno, ne bi bile zato bele stvari nič manj mnogo in ne eno: to, kar je belo, namreč ne bo eno niti po zveznosti niti po pojmu. Nekaj drugega bo namreč bit belega in bit njegovega sprejemnika.²³ Vendar pa poleg [30] belega ne bo obstajalo ničesar ločenega, saj belina ni različna od tistega, v čemer je pričujoča, kolikor je ločljiva, temveč po načinu biti. Ampak tega Parmenid nikakor ni sprevidel. Nujno je tedaj privzeti, da bit ne označuje zgolj enega, o čemerkoli bi se že moglo izrekati, temveč tudi ravno bit in ravno eno.²⁴ Pripadajoča lastnost se namreč izreka o nekem določenem osebk, tako da tisto, čemur bit pripada, ne bo bivalo (saj je tisto nekaj drugačno /**[186b]** od biti): torej bo bivalo nekaj, kar ni bivajoče. Saj to, kar je ravno bit, ne bo nekaj,

¹⁷ Prim. fr. 4 (Diels).

¹⁸ Prim. fr. 1 in 2 (Diels-Kranz).

¹⁹ O dogajanju »skupaj« prim. VIII 3, 253b25sl.

²⁰ 186a 17: demonstratio ad oculos.

²¹ Različica: vrsti, izgledu.

²² Parmenides, fr. 2, 3-5 in fr. 6.2.

²³ Namreč subjekt nosilec – δεδεγμενος.

²⁴ 186a 33-34: ὁπερ οἶν – čista bit; Ross: »just existent«, bit kot taka, bit sama, zgolj bit, bivajoče kot tako.

kar pripada nečemu drugemu. Ono samo namreč ne bo neko bivajoče, če bit ne označuje mnovega na ta način, da je vsaka posamezna stvar nekaj. Ampak predpostavljeno je, da bit označuje samo eno.

186b4 Če torej ravno bit ne pripade ničemur, temveč njej pripadajo <druge stvari>, po čem sama bit bolj označuje bit kakor ne-bit? Če bo namreč prava bit [isto] kakor tudi belo, pa bit beline ni sama bit (niti namreč ni mogoče, da bi belemu pripadala bit: nič namreč ni bivajoče, kar ni prava bit), je torej belo nebivajoče: ampak ne tako kakor neko nebivajoče, temveč ne-bit [10] sploh. Toda tedaj je ravno bit ne-bit – po resnici smo rekli, da je belo, a to je označevalo ne-bivajoče. Tako da torej, če ravno bivajoče označuje tudi belino, bivajoče označuje več kot eno. – Bivajoče pa nadalje niti ne bo moglo imeti velikosti, če je bitje res bit sama, saj bi bila bit za vsakega izmed njegovih delov nekaj različnega.

186b14 Da pa se bit kot taka deli v nekaj drugega, kar je bit kot taka, je očitno tudi iz opredelitve, recimo: če je človek ravno neka bit, je po nujnosti ravno neka bit tudi živo bitje in dvonožnost. Ako namreč nista ravno neka bit, bosta pripadnosti, in sicer človeku ali nekemu drugemu osebk. Ampak to je nemogoče: kot pripadnost se namreč izreka to, kar ali more nastopati in ne [20] nastopati, ali tisto, v česar opredelitvi je prisotna stvar, kateri ono pripada [ali tisto, v čemer je prisotna opredelitev tega, čemur pripada]²⁵ (na primer sedeti obstaja kot samostojno po sebi, medtem ko je v votlonososti prisotno določilo nosu, kateremu, pravimo, pripada nosna votlina); nadalje vse tiste stvari, ki so prisotne v opredelitvenem govoru, ali iz česar ta govor je, a v njihovi opredelitvi ni pričujoča izpovedba, ki se nanaša na celoto, na primer v dvonožnosti pojem človeka ali v belem določilo belega človeka. Če bi bilo potemtakem s temi stvarmi na ta način in bi človeku pripadla dvonožnost, bi bila ona sama nujno ločljiva, tako da bi moglo biti mogoče, da človek ne bi bil dvonožen ali pa bi bilo v določilu dvonožnosti [30] pričujoče določilo človeka. Ampak to je nemogoče: dvonožno je namreč pričujoče v opredelitvi človeka. Ako pa dvonožnost in živo bitje pripadata nečemu drugemu in vsako izmed njiju ni neka določena bit kot taka, bi bil tudi človek med stvarmi, ki pripadajo nečemu drugemu. Toda bit kot taka naj bo nekaj, kar ni pritika ničesar, in tisto, o čemer se izrekata oba [in vsak posebej], se izreka tudi kot sestav iz obojega: ali je tedaj vesolje sestavljeno iz nedeljivih delov?

²⁵ Varia lectio.

[187a] Nekateri pa so se vdali obema vrstama razlag, tako tisti razlogi, da so vse stvari eno, če bit označuje eno, s tem, da biva nebit²⁶, kakor tudi razlagi na osnovi dvojne delitve,²⁷ ko so postavili nedeljive velikosti. Očividno pa je tudi, da ni resnično, da če bit označuje eno in ni mogoče hkrati označevati svojega protislovja, da tedaj ne bo ničesar nebivajočega; ampak nič ne ovira, ne sicer, da bi nebivajoče enostavno bivalo, temveč da nebivajoče ne bi bilo neka nebit. Tedaj pa je neumestno trditi, da bodo, če poleg samega bivajočega ne bo nekaj drugega, vse stvari eno. Kdo pa pravzaprav razume bit samo, če ni ravno neko bivajoče kot tako? Če pa je to tako, kljub temu nič ne ovira, da bivajočih stvari mnogo, [10] prav kakor smo rekli. Da je potemtakem nemogoče, da bi bila bit eno na ta način, je jasno.

[... ...]

7. poglavje: Aristotelovo stališče glede števila in narave počel postajanja; par nasprotij predpostavlja nekaj tretjega²⁸

12

189b30 Kar pa zadeva nas same, želimo govoriti takole, s tem da bomo najprej pristopili k celotnemu postajanju: je namreč po naravi, da najprej povemo skupna določila in šele tako opazujemo posebnosti, ki se nanašajo na posamezno stvar. Pravimo sicer, da eno nastaja drugega, in da nekaj drugačnega nastaja iz drugačnega, ali tako, da govorimo o enostavnostih ali o sestavljenih stvareh. To pa govorim takole: je namreč mogoče, da človek postane glasbeno izobražen, mogoče pa je tudi, da ne-glasbeno postane glasbeno ali / [190a] neizobražen človek postane izobražen človek. Seveda pa imenujem enostavno z ene strani to, kar postaja, človek ali ne-glasbeno, z druge strani pa tudi tisto, kar enostavno nastane, izobraženost, sestavljeno pa tako to, kar nastane, in nastajajoče, kadar pravimo, da neizobražen človek postane glasbeno izobražen človek. Pri enem od teh se ne izreka zgolj, da tole nastaja, temveč tudi, da iz

²⁶ 187a2: Platon, *Sofist* 239b.

²⁷ Komentatorji menijo, da gre za Zenonov dokaz proti množtvu, poznan kot dihotomija.

²⁸ Analiza postajanja nasploh in njegovih sestavnih momentov. Nastajanje je možno samo, če je tu neka podlaga, ki je številčno ena, po obliki pa mnogovrstna. V dogajanju nekaj ostaja in nekaj se menja. Nastajanje more poleg tega biti ali splošno ali določeno in ali enostavno – kakor v primeru bitnosti – ali posamezno. Različni načini postajanja vsi predpostavljajo neko podlago in to kar nastane, je vedno nekaj sestavljenega. V katerem smislu sta počeli dve in v katerem smislu so počela v resnici tri. Podlaga postajanja je spoznatna samo po analogiji. V tem poglavju Aristotel formalno vpelje dva temeljna pojma, snov in obliko. Natančnejšo obravnavo teh pojmov je najti v *O nastajanju in minevanju*, I 317b14, II 329a27 in *Metafiziki* M 1076a8 itd.

tegale, na primer iz neglasbenega glasbeno izobražen, ampak to se ne izreka glede vseh: ni namreč iz človeka nastala glasbenost, temveč je človek postal glasbeno izobražen. Izmed postajajočih stvari, o katerih govorimo, da nastajajo kot enostavne, nekaj [10] nastaja s preostajanjem, nekaj drugega pa brez preostajanja: kadar človek postaja izobražen, gotovo ostaja človek in je človek, medtem ko pa ne-glasbeno izobraženo in neglasbeno ne preostaja niti enostavno niti kot sestavljeno.

190a13 Potem ko so te razmejitve izvršene, je iz prav vseh postajajočih stvari mogoče privzeti, kadar nekdo pogleda tako, kakor govorimo, to, da mora nekaj vedno biti podlaga, namreč to, kar postaja, le-to pa, četudi je številčno eno, vsaj po obliki ravno ni eno: pravim pa, da je po obliki in po pojmu taisto: ni namreč taisto človekova bit in bit neglasbenosti. Saj eno preostaja, drugo pa ne: kar namreč ni nasprotno stanje, se ohranja (človek ostaja), medtem ko pa glasbeno ne-izobraženo in [20] razglašeno ne ostajata, pa tudi ne sestav iz obojega, kakor na primer neglasben človek. Nastajati nekaj iz nečesa, ne pa da nekaj določenega postane nekaj, se bolj izreka glede na neostajajoče stvari, kakor na primer da iz neglasbenega postaja glasbeno izobražen, ne pa, da to nastane iz človeka; kljub temu pa se tudi glede na ostajajoče stvari včasih govori na taisti način; saj kajpak rečemo, da iz brona nastane kip, ne pa, da bron postane kip. Ampak iz protistavljenosti in iz ne-ostajajočega se govori na oba načina, tako da iz te določene stvari nastaja tole in da tole postane tole: saj namreč glasbeno izobražen človek nastaja tako iz razglašenosti, kakor je v postajanju neglasbeni človek. Zato pa na taisti način velja tudi glede sestavljenih stvari: pravimo namreč, da glasbeno [30] izobražen človek nastaja tako iz neglasbenega človeka, kakor tudi, da razpuščen človek postaja glasbeno izobražen.

190a31 Toda o nastajanju govorimo na mnogo načinov in o nekaterih stvareh ne pravimo, da nastajajo, temveč da postanejo ta stvar tu, o nastajanju enostavno pa govorimo edinole o bitnostih, medtem ko je za druge stvari očitvidno, da se nekaj nujno nahaja v osnovi tega, kar postaja (saj namreč kolikšnost in kakšnost in nasproti drugačnemu [ter kdaj] in nekje nastajajo, kadar obstoji nekaj, ker se edinole bitnost ne izreka o ničemer drugem kot svoji podlagi / [190b], temveč se vse druge vprašalnice govorijo glede na bitnost); da pa tako bitja kakor tudi tiste [druge] stvari, ki bivajo enostavno,²⁹ nastajajo iz določene

²⁹ Gre za vprašanje podstatnega nastanka, ki je eno najtežjih v Aristotelovi fiziki. To vprašanje namreč vodi filozofa k tezi o absolutni snovi kot čisti možnosti, kar vodi do nezadostnosti teorije bitnosti kot podstati. Carteron napoti na VI, 225a12sl., 225b10-16 in zlasti GC I, 3.

podlage, bi moglo ob pozornem opazovanju postati očitno. Vedno namreč obstaja to, kar je podlaga, iz katere je nastajajoče bitje, kakor na primer rastline in živali iz semena. Stvari v postajanju pa enostavno nastajajo za en del s preoblikovanjem, kakor na primer kip, nekatere s pridodajanjem kakor rastoča bitja, nekatere z odvzemanjem, kakor iz kamna Hermes,³⁰ nekatere z zlaganjem, na primer hiša, druga pa spet s spreminjanjem, na primer tiste, ki se preobračajo glede svoje snovi. Toda za vse stvari, ki nastajajo na ta način, [10] je očitno, da nastajajo iz podlag. Tako pa je iz povedanega jasno, da je vsaka stvar-v-postajanju vedno nekaj sestavljenega, in je tu nekaj, kar postaja, in je tu nekaj, kar to nastajajoče postaja, in slednje je dvojno: bodisi podlaga bodisi to, kar se nahaja njej nasproti. Z nasprotipostavljenostjo pa menim neglasbenost, z biti za osnovo pa človeka, tako da so neprimernost in neizoblikovanost in nered nasprotno stanje,³¹ medtem ko so bron ali kamen ali zlato podlaga.

14

190b17 Na ta način je res očitno, če res obstajajo vzroki in počela po naravi bivajočih stvari, iz katerih kot prvin so in nastajajo, a ne po naključju, temveč vsaka posamezna stvar tako, kakor se o njej govori po bitnosti, da [20] vse nastaja tako iz podlage kakor iz podobe: glasbeno izobražen človek v določenem oziru sestoji iz človeka in glasbenosti: razrešil ga boš namreč v določila tega dvojega.³² Torej je jasno, da stvari v postajanju pač morejo nastajati iz tega dvojega.

190b23 Toda podlaga, ki je številčno ena, je po izgledu dvojje (z ene strani so tu človek in zlato in nasploh števna snov: to je bolj ta stvar tu, tako da iz tega samega nastajajoče ne nastaja po naključju; toda manjkanje in nasprotnost bivata kot naključje): z druge strani pa oblika je eno, na primer urejenost ali glasba ali kaj drugega izmed stvari, ki se dopovedujejo na ta način. Zato pa je v določenem smislu treba reči, da sta [30] počeli dve, v drugem smislu pa, da so počela tri: in na en način so tu kot dve nasprotji, na primer, če bi kdo hotel imenovati glasbenost in razglašenost ali toplo in hladno ali harmonično in neharmonično, z druge strani pa ne: nemogoče je namreč, da bi nasprotja utrpela drugo zaradi drugega. Tudi to se razrešuje s tem, ker je podlaga nekaj drugega: podlaga namreč ni nasprotje. Potemtakem na določen način počel ni

³⁰ Standardni primer, ki je večkrat uporabljen tudi v *Metafiziki*: 1002b22, 1017b7 itd.

³¹ Za pojem nasprotja prim. *Metafizika*, V. knjiga, 10. poglavje.

³² 19b22: Carteron: obdrži tou~ logou~ in prevaja: pojme stvari boš razrešil v pojme prvin. Mogoča pa je dia lusei~ brati kot samostalniki, tako da prevajamo: »razčlenitve potekajo v razlage prvin«.

več kakor nasprotij, temveč sta počeli dve, kakor je bilo povedano, vendar ne dve v vsakem smislu, ker je /**[191a]** bit, ki je v njiu pričujoča, različna, temveč so počela tri: bit človeka in bit neglasbenosti sta namreč različni, kakor tudi bit neizoblikovanosti in bit brona.

191a3 Koliko je potemtakem počel naravnih stvari [kar zadeva postajanje]³³ in kako jih je toliko, smo povedali; in jasno je, da mora biti nekaj za podlago nasprotjem in da sta nasprotji dve. A na nek drug način to ni nujno: zadoščalo bo namreč, da drugo izmed nasprotij povzroča spremembo s svojim odsotstvom in prisotstvom. Toda narava, ki se nahaja v osnovi, je znanju dosegljiva po sorazmerju. Kakršno je namreč razmerje brona do kipa ali lesa nasproti postelji ali [snov ter] brezobličnega, [10] preden je prejelo obliko, nasproti nečemu drugemu izmed tega, kar ima obliko, tâko je razmerje te pričujoče narave³⁴ do bitnosti, do te stvari tu in do biti. To počelo je potemtakem res eno, toda ni takó eno niti ni tako bit kakor ta stvar tu, medtem ko je prav tako eno počelo to, o čemer je govorica, nadalje pa je tu še nasprotje tega, manjkanje.³⁵ Kako pa so te stvari dve in kako več, je bilo povedano v gornjih razlagah. Najprej je bilo kajpak rečeno, da so počela samo nasprotja, kasneje pa, da je nujno pričujoče tudi nekaj drugega in da so počela tri: toda iz sedaj povedanega je očitno, kaj je razlika med nasprotji in kakšno je medsebojno razmerje počel in kaj je podlaga. Ali pa je bitnost oblika [20] ali podlaga, pa še ni jasno.³⁶ Ampak da so počela tri in kako so tri in na kateri način to so, je razvidno. Koliko je potemtakem počel in katera so, je treba opazovati iz teh pojasnil.

[... ...]

9. poglavje: Kritika Platona; Aristotelovo pojmovanje: snov kot podlaga³⁷

191b35 Sicer pa so se same te narave dotaknili tudi nekateri drugi,³⁸ vendar ne na zadosten način. Najprej sicer soglašajo, da nekaj enostavno nastaja iz /

³³ Izložitev predlaga Ross, vendar je v izdaji OCT ne izvede.

³⁴ Različica: »snovi«.

³⁵ Tri počela so torej: snov – oblika – manjkanje.

³⁶ To je eno temeljnih vprašanj Aristotelove filozofije, ki se ga Aristoteles neposredno loteva v 7. knjigi *Metafizike*.

³⁷ Nekateri misleci so vpeljali nebit kot počelo enostavnega nastajanja. Razlika med snovjo in manjkanjem: snov je ne-bit po naključju, manjkanje je nebit po sebi. Kritika Platonovega stališča:

[192a] ne-biti, o čemer menijo, da Parmenid govori pravilno, zatem pa se jim dozdeva, da je, ako je res ravno ena po številu, tudi po možnosti zgolj ena. Toda to se kar najbolj razlikuje. Mi namreč trdimo, da sta snov in manjkanje različno, in sicer je izmed teh eno ne-bit po naključju, snov, manjkanje pa je ne-bit sama po sebi, in ena narava je sicer na nek način celo blizu bitnosti, snov, druga pa nikakor; za njih pa je veliko in majhno na podoben način nebit, ali oboje skupaj ali pa vsako od obeh ločeno. Potemtakem je ta vrsta trojnosti popolnoma različna od tiste naše. Vendar pa so prišli [10] do tod, da mora biti prisotna določena narava, vendar pa le-to napravijo za eno; akotudi jo namreč kdo izmed njih postavi kot dvojnost, ki jo razume kot veliko in majhno, nič manj ne dela taistega: drugo stran narave je namreč prezrl. Preostajajoča narava je namreč po obliki gotovo sovzrok nastajajočih stvari, prav kakor mati;³⁹ ampak drugi del nasprotnosti bi se utegnil za tistega, ki naperja razum na njeno zlodelnost, pogosto prikazovati, kot da sploh ne biva. Če namreč biva nekaj božanskega⁴⁰ in dobrega in zaželenega, pa trdimo, da z ene strani biva njegovo nasprotje, z druge strani pa to, kar po naravi hrepeni po tem in si ga želi po svoji lastni naravi. Njim pa se naposled dogaja, da si nasprotje želi svoje lastno uničenje. Vendar pa ni niti mogoče, da bi oblika sama hrepenela [20] po sami sebi, ker v njej ni nobenega manjkanja, niti ne more želeti svojega nasprotja (kajti nasprotja so uničevalna drugo do drugega), temveč je to, da želi obliko, bistvo snovi, nekako tako kakor če ženska želi moškega in prav kakor grdo želi nekaj lepega, s to razliko, da snov ni to, kar je grdo samo po sebi, temveč samo po naključju, in (snov) tudi ni žensko po sebi, temveč je žensko njena pri-padnost.⁴¹

192a25 Kar pa zadeva minevanje in nastajanje, je to za snov na določen način mogoče, z druge strani pa ne. Namreč kot to, v čemer je nekaj, snov mineva po sebi (v njej je namreč to, kar propade, manjkanje); kolikor pa je po možnosti, tedaj snov ne premine po sebi, temveč je ona sama nujno neminljiva in ne-nastala. Ako bi namreč nastala, bi se tukaj moralo nahajati nekaj prvotnega, iz česar bi nastala kot v njem že pričujoča: ampak to je ravno sama njena narava,

dvojnost velikega in majhnega in nebit. Snov skupaj z obliko tvori stvari in pri tem ostaja. Nasprotno pa manjkanje v poteku izgine. Neuničljivost snovi je prva podlaga. Raziskava o obliki pa pripada drugi znanosti: metafiziki.

³⁸ Ker gre za teorijo o nebiti, so tu gotovo mišljeni Platon in Platonovi učenci.

³⁹ 192a14: prim. Platon, *Timaios* 50d, 51a.

⁴⁰ Božanski je *eidos*: cf. Metafizika.

⁴¹ Prevod po Prantlu.

tako da bi morala obstajati, preden bi nastala (pravim pa, da je snov prva podlaga za vsako posamezno stvar, iz [30] katere kot v njej že pričujoče nastaja nekaj, toda ne po naključju); če pa bi minevala, bi v to dospela nazadnje, tako da bi morala že biti v stanju minulosti, preden bi preminila.

192a34 Kar pa zadeva počelo po obliki, ali je eno ali so mnoga in kaj so ali katera so, je naloga prvotne ljubezni do modrosti, da to z natančnostjo opredeli, tako da to lahko /**[192b]** odložimo do tiste priložnosti.⁴² O naravnih in minljivih oblikah pa bomo govorili v kasnejših prikazih. Da res bivajo počela in katera so in koliko jih je po številu, naj nam bo tako opredeljeno; toda začeniši od drugega začetka želimo o tem ponovno govoriti.

Prevod in opombe Valentin Kalan

⁴² Prim. zlasti *Metafizika* Zeta in Lambda. Metafizika kot kairos.

Povzetek

Aristoteles: Fizika, Knjiga I, poglavja 1–3, 7 in 9.

V prvi knjigi *Fizike* Aristotel obravnava vprašanje, kaj je bivajoče, kaj je bit, kaj je svet, *ti to on*. Določila biti so dobljena iz opisa izkustva stvari v postajanju, spreminjanju, gibanju in »življenju«: *on gignomenon*, *on kinoumenon*. Razpravljanje o biti in o enem, *on in hen*, biti in nebiti, o snovi in obliki, podlagi in manjkanju, *hyle in morphe*, *hypokeimenon* in *steresis*, o nasprotjih itd. se v ničemer ne razlikuje od metafizike. Ob prikazu in kritiki predsokratikov in Platona se Aristotel dokoplje do svojih lastnih rešitev.

Tematika poglavij: 1. Filozofska metoda, 2.–3. Mnenja začetnih mislecev o načelih narave; bivajoče ni eno na način, kakor sta domnevala Parmenid in Melis; eno in mnogo, mnogoterost biti, 7. Analiza postajanja: par nasprotij predpostavlja nekaj tretjega – podlaga ali osebek, 9. Ne-bit kot pogoj postajanja: Aristotelovo pojmovanje snovi. (Valentin Kalan)

18 Ključne besede: narava, gibanje, postajanje, bit, nebit, snov, oblika, subjekt.

Abstract

Aristotle: Physics, Book I, Chapters 1–3, 7 and 9.

In the first book of the Physics Aristotle is concerned with the question »What is being?«, *ti to on*. The determinations of Being are obtained from our experience of things in movement: *on kinoumenon*. His discussion on being and one, on matter and form, on subject and privation, etc. does not differ from metaphysics.

Contents of the translated chapters: 1. Method, 2.–3. Theories of the Presocratic physicists on the principles of nature; being is not one on the way supposed by Parmenides and Melissus; the multiplicity of being, 7. Analysis of becoming: the pair of contraries supposes something third – substratum, 9. Not-being as condition of becoming: Aristotle's notion of matter. (Valentin Kalan)

Key words: nature, movement, becoming, being, not-being, matter, form, subject.
